

ΒΑΣΙΛΗΣ ΝΙΤΣΙΑΚΟΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΚΚΩΝΗΣ
ΤΑΣΟΣ ΜΙΚΡΟΠΟΥΛΟΣ

«ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ»: ΥΛΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΜΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ*

Η κατά κανόνα φιλολογική αντιμετώπιση του δημοτικού τραγουδιού ως «μνημείου του λόγου», που κυριάρχησε ακόμα και στη Λαογραφία¹, δεν άφησε μεγάλα περιθώρια για αναζητήσεις που θα αναδείκνυαν τις τελετουργικές διαστάσεις του. Η προώθηση της έρευνας στην κατεύθυνση μιας κοινωνικής λαογραφικής προσέγγισης, παρόλο που έθεσε αρκετά εύστοχα το ζήτημα της κοινωνικής λειτουργίας του τραγουδιού, εντάσσοντάς το ειδικότερα στο εθιμικό του πλαίσιο², δεν είχε τις προϋποθέσεις, όχι τόσο τις θεωρητικές όσο τις τεχνολογικές, για την καθιέρωση μιας μεθόδου που θα ευνοούσε την έμφαση στο «τραγούδισμα», μ' άλλα λόγια στην εθιμικά καθορισμένη τελεστική διαδικασία, όπου το τραγούδι παρουσιάζεται όχι απλώς ως ποιητικό κείμενο και μελωδία αλλά ως μια ολοκληρωμένη τελετουργία, στην οποία μεγάλη σημασία έχει η «επιτέλεση», το δραματουργικό μέρος, θα μπορούσαμε να πούμε. Είναι φανερό ότι μια τέτοια οπτική αντιμετώπιζει το δημοτικό τραγούδι ως δρώμενο, κάτι που σημαίνει ότι η καταγραφή και η μελέτη του απαιτεί ανάλογες μεθόδους και τεχνικές.

Είναι γνωστό σε όσους έχουν παραστεί σε ζωντανές κοινωνικές εκδηλώσεις, όπου το τραγούδι έχει κάποιο λειτουργικό ρόλο, ότι εκεί, ανάλογα με το εθιμικό πλαίσιο αλλά και το είδος της εκδήλωσης, υπάρχουν συγκεκριμένοι άγραφοι κανόνες και τρόποι έκφρασης που προσδιορίζουν το γεγονός του τραγουδείν. Αυτό δεν συμβαίνει μόνο σε έθιμα με έντονη την

* Εισήγηση στο Α' Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο «Δρώμενα: Σύγχρονα μέσα και τεχνικές καταγραφής τους», Κομοτηνή 4, 5, 6 Οκτωβρίου 1996.

1. Βλ. Μιράντα Τερζοπούλου - Ελένη Ψυχογιού, «"Άσματα" και τραγούδια. Προβλήματα έκδοσης των δημοτικών τραγουδιών», *Εθνολογία*, 1 (1992), σελ. 143-165.

2. Βλ. Κ. Δ. Τσαγγαλάς, *Το δημοτικό τραγούδι και οι κοινωνικές του διαστάσεις Α'*, Ιωάννινα 1988.

τελετουργική διάσταση (γαμήλιες τελετές, επιθανάτιοι θρήνοι κλπ.) αλλά και σε καταστάσεις καθημερινότητας, όπου το τραγούδι παίζει κάποιο ρόλο, όπως π.χ. στα σπιτικά γλέντια, όπου κυρίαρχη θέση έχουν τα τραγούδια της τάβλας. Το πλαίσιο δεν καθορίζει μόνον το περιεχόμενο των τραγουδιών, αλλά και την επιτέλεση· γι' αυτό ακριβώς το ίδιο τραγούδι μπορεί στην ίδια κοινότητα να το συναντάμε σε περισσότερες από μία μουσικές παραλλαγές. Πρόκειται για το φαινόμενο της πολυλειτουργικότητας των τραγουδιών, που από μουσικολογική αλλά και ευρύτερη λαογραφική άποψη απαιτεί κοινωνική και εθιμική ένταξη ως προς την επιτέλεση για μια σωστή καταγραφή και μελέτη. Το ίδιο ποιητικό κείμενο π.χ. μπορεί να τραγουδιέται με χορευτικό ρυθμό ως πασχαλιάτικο τραγούδι, με εργατικό ρυθμό ως τραγούδι του σκάλου ή ακόμα με καθιστικό ως τραγούδι της τάβλας³.

Από τις παραπάνω εισαγωγικές παρατηρήσεις προκύπτει το συμπέρασμα, ότι, αν υποθέσουμε πως το δημοτικό τραγούδι είναι ένα τελετουργικό γεγονός ενταγμένο σε συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο, τότε πρέπει να συμφωνήσουμε ότι η καταγραφή του και η απόδοση ή παρουσίασή του πρέπει να γίνεται μέσα σ' αυτό το πλαίσιο. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει ασφαλώς τη χρήση τεχνικών μέσων που έχουν τη δυνατότητα καταγραφής όχι μόνον του ήχου αλλά και της εικόνας, και δη της κινούμενης εικόνας. Αυτό βέβαια ακούγεται ως κοινοτυπία, αλλά δεν είναι καθόλου, αν αναλογιστούμε ότι ακόμα και σήμερα το δημοτικό τραγούδι παρουσιάζεται στις διάφορες συλλογές κατά κανόνα ως κείμενο.

Τα τελευταία χρόνια παρουσιάστηκε μια σημαντική κίνηση υπέρβασης αυτής της «κειμενικής» παρουσίασης με εκδόσεις δίσκων, όπου μπορεί κανείς να ακούει και το «τραγούδισμα» και να έχει επίσης στοιχεία για το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο, ακόμα και φωτογραφίες που αναπαριστούν το χώρο, τις τελετές κλπ. Κι αυτός ο τρόπος όμως δεν είναι επαρκής, εάν δεχθούμε την αρχική μας διαπίστωση. Δεν είναι επαρκής όχι μόνο διότι η φωτογραφία είναι στατική αλλά κυρίως διότι το γεγονός δίδεται αποσπασματικά: μουσική, κείμενο, εικόνες, σχόλια κλπ.

Η κινηματογράφηση ή βιντεοσκόπηση είναι μια τεχνική που υπερβαίνει αυτά τα εμπόδια αλλά από μόνη της δεν είναι αρκετή για μια γενικότερη επιστημονική χρήση. Έχουμε, ωστόσο, σήμερα στον τομέα της πληροφορικής τα πολυμέσα (multimedia), με τα οποία μπορεί κανείς να δώσει συγχρόνως ήχο, εικόνα και κείμενο, καλύπτοντας τόσο την ανάγκη της ζωντανής απόδοσης, του φυσικού χώρου, του κοινωνικού πλαισίου, της εθι-

3. Βλ. Κ. Δ. Τσαγγαλάς, *ό.π.*, σελ. 75-85.

μικής τελετής, του ίδιου του τραγουδίσματος, αλλά και την ανάγκη της επιστημονικής τεκμηρίωσης.

Στο ερευνητικό πρόγραμμα «Ηπειρωτική Μουσική Παράδοση» (ΕΠΕΤ II)⁴ επιχειρούμε μια τέτοια εφαρμογή της πληροφορικής στην καταγραφή, επεξεργασία και παρουσίαση του υλικού.

Ο χρόνος αλλά και η στοχοθεσία αυτής της εισήγησης δεν επιτρέπουν να αναφερθούμε διεξοδικά στη μεθοδολογία και σε ειδικά τεχνικά προβλήματα. Θα σας παρουσιάσουμε μόνον ένα αρχικό προβληματισμό τόσο από τη σκοπιά της λαογραφίας όσο και της μουσικολογίας σε σχέση πάντα με το πλαίσιο που περιγράψαμε πιο πάνω.

Από τη σκοπιά της λαογραφίας μπορούμε να αναφέρουμε τρία βασικά προβλήματα, ανάμεσα σε άλλα, τα οποία μας απασχολούν ιδιαίτερα. Το πρώτο σχετίζεται με την παρουσία και τη δράση των διαφόρων συλλόγων που ασχολούνται με την παράδοση και, όπως είναι γνωστό, δίνουν γενικά ιδιαίτερη έμφαση στο χορό και το τραγούδι. Πολύ συχνά λοιπόν το γεγονός που καλούμαστε να καταγράψουμε είναι μια αναπαράσταση με έντονες «σκηνοθετικές» ή άλλες παρεμβάσεις των συλλόγων. Επιπλέον, ακόμα και σε περιπτώσεις που δεν έχουμε καθαρή αναπαράσταση αντιμετωπίζουμε παρεμβάσεις, όπως διανομή φυλλαδίων στους συμμετέχοντες, από τα οποία φυλλάδια διαβάζουν τα τραγούδια. Σκεφτείτε, για παράδειγμα, έναν όμιλο να χορεύει και κάποιοι χορευτές να «κρυφοκοιτάνε» το φυλλάδιο με τα κείμενα των τραγουδιών. Αυτό είναι ένα χτυπητό παράδειγμα, που το έχουμε αντιμετωπίσει κάμποσες φορές.

Το δεύτερο πρόβλημα σχετίζεται με την παρέμβαση του ίδιου του ερευνητή ή των ερευνητών στη διαδικασία επιτέλεσης ενός γεγονότος που επιδιώκουν να καταγράψουν. Όσα μέτρα και να λάβει κανείς για να ελαχιστοποιήσει την επίδραση της παρουσίας του ως εξωτερικού παρατηρητή και καταγραφέα, η ίδια η παρουσία είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει τη συμπεριφορά των δρώντων υποκειμένων. Αυτό είναι ένα πρόβλημα σύμφυτο, θα μπορούσε να πει κανείς, αυτού του είδους της επιτόπιας έρευνας.

Το τρίτο μεγάλο πρόβλημα είναι η καταγραφή τελετών, εθίμων κλπ., που συνδέονται με ιδιωτικές, προσωπικές ή οικογενειακές στιγμές, ιδιαίτερα εκείνων που παράγουν έντονα ανθρωπina συναισθήματα, όπως π.χ. θρηνητικές τελετές, και ως εκ τούτου θέτουν ένα έντονο ηθικό πρόβλημα στην έρευνα, αλλά επίσης δημιουργούν έντονα προβλήματα συμπεριφοράς

4. Στο πρόγραμμα συμμετέχουν επίσης οι: Δ. Ράπτης, Κ. Καρανάτσης και Ασπ. Θεοδοσίου.

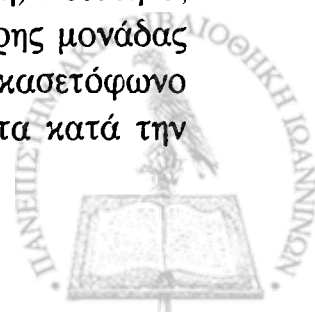
στον ίδιο τον ερευνητή. Σκεφτείτε, για παράδειγμα, κάποιους ανθρώπους να θρηνούν κάποιον δικό τους και ένα ερευνητικό συνεργείο να καταγράφει σε μαγνητόφωνα και μηχανές το γεγονός...

Τα παραπάνω είναι τρία χαρακτηριστικά παραδείγματα προβλημάτων για τη λαογραφική έρευνα και τα παρουσιάζουμε με σκοπό την πρόκληση ενός προβληματισμού: δεν έχουμε φυσικά βρει τις λύσεις και δεν ξέρουμε αν υπάρχουν λύσεις.

Προεκτείνοντας τον προβληματισμό που αναπτύχθηκε προηγουμένως πάνω στην έρευνα των βασικών στοιχείων της κοινωνικής έκφρασης του λαϊκού πολιτισμού και ειδικότερα του δημοτικού τραγουδιού, θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια κάποιες σκέψεις από την πλευρά της μουσικολογίας. Η παρουσίαση αυτή έχει άξονα τον προβληματισμό γύρω από τις νέες δυνατότητες της τεχνολογίας της σχετικής με την εγγραφή κυρίως του ήχου. Η νέα αυτή τεχνολογία εξελίσσεται σε βασικό τεχνικό εργαλείο της μουσικολογικής έρευνας. Τρία είναι τα στάδια με τα οποία ολοκληρώνεται μια καινούργια εργαλειακή προσέγγιση και τα οποία θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε ξεχωριστά: α) η έρευνα και η καταγραφή αυτή καθεαυτή του δημοτικού τραγουδιού και των κάθε λογής δρωμένων που το συνοδεύουν, στον ζωντανό χώρο και χρόνο της λειτουργίας τους, β) η μελέτη και η επεξεργασία του υλικού, και τέλος γ) η έκθεση μιας τέτοιας επιστημονικής ανάλυσης που μπορεί να περιλαμβάνει κείμενο, μουσικό κείμενο, ήχο, εικόνα και συνδυασμό τους.

α. Η μουσικολογική έρευνα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την χρήση μέσων ηχογράφησης, αφού είναι δύσκολη και μερικές φορές αδύνατη η μελέτη και ανάλυση ενός υλικού πλήρους ιδιαιτεροτήτων την ίδια τη στιγμή της εκτέλεσής του. Το γεγονός αυτό θέτει πρόβλημα μεθοδολογίας, αφού οριοθετεί μια μεταβαλλόμενη αλλά πανταχού παρούσα απόσταση μεταξύ ερευνητή και πληροφορητή. Η ίδια η παρουσία των μέσων ηχογράφησης αρκεί για να μεταβάλλει την ψυχολογία των πρωταγωνιστών στα πλαίσια μιας «στημένης» διαδικασίας που στερείται του πρωτογενή αυθορμητισμού, ο οποίος είναι ωστόσο ουσιαστική συνιστώσα της.

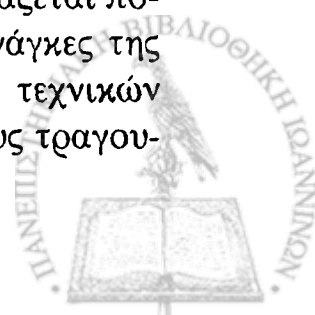
Η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη των μέσων αυτών σε συνδυασμό και με την μείωση του κόστους τους επέτρεψαν ωστόσο την παροχή μιας σειράς από τεχνικές κυρίως δυνατότητες τις οποίες καλούμαστε να εκμεταλλευτούμε αποδοτικά. Η ηχογράφηση μιας ζωντανής κοινωνικής εκδήλωσης στον φυσικό της χώρο και μάλιστα με υψηλή (και δη ψηφιακή) ποιότητα, είναι πλέον δυνατή και χωρίς την ογκώδη παρουσία ολόκληρης μονάδας τεχνικής υποστήριξης και εκτός studio. Ένα φορητό ψηφιακό κασετόφωνο D.A.T. μπορεί π.χ. να εξασφαλίσει μεγαλύτερη διακριτικότητα κατά την

ηχογράφηση, παρέχοντας παράλληλα μια απολύτως αξιόπιστη αποτύπωσή της. Από την άλλη η χαρακτηριστική ευκινησία που επιτρέπει η χρήση ενός τέτοιου μέσου δίνει πρόσβαση σε μια πιο πλήρη διάσταση του λαϊκού μουσικού δρωμένου, μιας και γίνεται δυνατή η αποτύπωση όχι μόνον ενός συγκεκριμένου «σκοπού», μα και της δραματουργικής και λειτουργικής διάστασής του. Αποκαλύπτεται μ' αυτόν τον τρόπο το «περιβάλλον» μέσα στο οποίο γεννήθηκε και εξελίχθηκε το τραγούδι, μ' όλα τα στοιχεία εκείνα που καθορίζουν το χαρακτήρα του, καθιστικό ή χορευτικό, μονοφωνικό ή πολυφωνικό, δεξιοτεχνικό ή λιτό κλπ.

β. Η μελέτη και η επεξεργασία ενός τέτοιου υλικού είναι φυσικά άμεσα εξαρτώμενες από την ποιότητα της ηχογράφησης. Δεν αναφερόμαστε βέβαια μόνο στην «καθαρότητα» του υλικού, η οποία ασφαλώς και επιτρέπει πιο ευδιάκριτη ακρόαση εν όψει της μεταγραφής και καλύτερη κατανόηση της μουσικής ερμηνείας, αλλά και την πρόσβαση σε άλλα μέσα επεξεργασίας, όπως για παράδειγμα τον ηλεκτρονικό υπολογιστή. Ο ψηφιακός ή αναλογικός ήχος προσφέρεται για ηλεκτρονική αρχειοθέτηση, της οποίας τα πλεονεκτήματα είναι γνωστά για τον ερευνητή. Μέσω του Η.Υ. μπορούμε να επιχειρήσουμε μια επεξεργασία μικροσκοπική ανά μουσικό απόσπασμα: καθένα από τα μουσικά αυτά αποσπάσματα μπορεί να παραπέμψει σε κείμενο, μουσικό κείμενο, φωτογραφία ή κινούμενη εικόνα, εξασφαλίζοντας έτσι μια ευρύτερη αποτύπωση του πολυδιάστατου της δημοτικής μουσικής. Ξεχωριστά θα πρέπει να σημειώσουμε τις εξαιρετικές δυνατότητες όσον αφορά την επεξεργασία των μεταγραμμένων μουσικών κειμένων, που δεν σταματά στην καλαίσθητη εκτύπωση μουσικών μεταγραφών, αλλά επεκτείνεται σε επιλογές πολύ πιο λειτουργικές, όπως την ομαδοποίηση κατά είδος και χαρακτήρα.

γ. Το τελικό αποτέλεσμα, προϊόν συστηματικής επεξεργασίας όλων των δεδομένων, είναι και το πλέον θεαματικό: οι δυνατότητες της νέας τεχνολογίας είναι περισσότερο εμφανείς από οπουδήποτε αλλού στο στάδιο αυτό. Μια από τις καινοτομίες για παράδειγμα είναι πως η παράλληλη ακρόαση ενός μουσικού αποσπάματος μαζί με την σύγχρονη εμφάνιση επί της οθόνης του Η.Υ. και της αντίστοιχης μουσικής μεταγραφής επιτρέπει στον ερευνητή μια πιο πλήρη αντίληψη του μουσικού υλικού. Η άμεση και ταυτόχρονη παρουσίαση ενδεχομένων παραλλαγών επιτρέπει μια συγκριτική ματιά, ενώ αυτό που αναμφίβολα είναι και το πιο σημαντικό είναι η ρευστότητα που αποκτά το υλικό, αφού μπορεί στο εξής να παρουσιάζεται πολυδιάστατα και πολυμορφικά, δίνοντας επιλεκτικά κατά τις ανάγκες της έρευνας τη δυνατότητα απομόνωσης ή αντίθετα ομαδοποίησης τεχνικών χαρακτηριστικών, όπως κλίμακες, μέτρα, ρυθμικά μοτίβα, τύπους τραγου-

διών κλπ. Η ρυθμική ανάλυση δεν μπορεί παρά να υποστηριχτεί ουσιαστικά από τον συσχετισμό του τραγουδιού με τον χορό που μπορεί να οπτικοποιηθεί με την μορφή κινούμενης εικόνας.

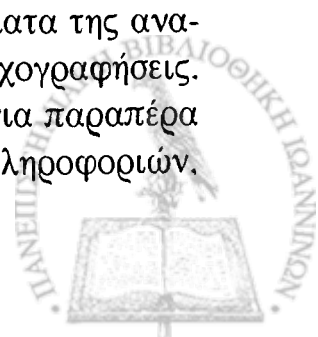
Όλα τα παραπάνω δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια πρώτη περιγραφή της εμπειρίας της συμμετοχής μας στο πρόγραμμα για την έρευνα, καταγραφή, μελέτη και παρουσίαση της Ηπειρώτικης μουσικής παράδοσης στα πλαίσια του ΕΠΕΤ II. Η πολυεπίπεδη επεξεργασία και παρουσίαση όλων των στοιχείων της έρευνας φαίνεται σήμερα να υπηρετεί την φιλοδοξία μιας πληρέστερης αποτύπωσης του δημοτικού τραγουδιού, που μέχρι τώρα παρουσιαζόταν αποσπασματικά είτε ως κείμενο (στίχος), είτε ως μουσικό κείμενο (μουσική μεταγραφή).

Πάντως θα πρέπει να υπογραμμιστεί, κυρίως στο πρώτο στάδιο, πως υπάρχει ανά πάσα στιγμή ο κίνδυνος του να γίνει αυτοσκοπός η καλύτερη της ποιότητας εγγραφής της κάθε λογής πληροφορίας και τούτο να αποβεί σε βάρος των αρχικών στόχων. Η τεχνολογία δεν μπορεί να απαλλάξει τον ερευνητή από τις ευθύνες του στον προσανατολισμό της έρευνας, τον καθορισμό της προβληματικής, στην επιλογή της κατάλληλης μεθοδολογίας.

Η πληροφορική είναι το σύγχρονο εργαλείο για την καταγραφή των δεδομένων, την επεξεργασία τους, και την ανάκτηση των πληροφοριών. Στα πλαίσια του ερευνητικού προγράμματος για την Ηπειρώτικη μουσική παράδοση, η πληροφορική ακολουθεί την επιστημονική μεθοδολογία της λαογραφίας και παρέχει στο χρήστη τη δυνατότητα αναζήτησης και ανάκτησης οποιασδήποτε σχετικής με το αντικείμενο πληροφορίας αυτός επιθυμεί.

Τα δεδομένα βρίσκονται σε διάφορα συστήματα συμβόλων όπως κείμενο, μουσικό κείμενο, ηχογραφικό υλικό, φωτογραφικό υλικό, και κινούμενη εικόνα (βίντεο). Μετά από κατάλληλη επεξεργασία με αναλογικά και ψηφιακά εργαλεία, τα δεδομένα καταγράφονται και καταχωρίζονται σε μια σχεσιακή βάση δεδομένων. Έτσι δημιουργείται μια τράπεζα πληροφοριών — βάση γνώσης που περιλαμβάνει ποικιλία από σύνολα συμβόλων.

Η αναζήτηση, προβολή και ανάκτηση των πληροφοριών γίνεται με την εκμετάλλευση των δυνατοτήτων των διαλογικών πολυμέσων/υπερμέσων (interactive multimedia/hypermedia). Ο χρήστης «αλληλεπιδρά» με το σύστημα μέσα από ένα εύχρηστο και φιλικό «interface» και εντοπίζει τις πληροφορίες που αναζητά. Σε ελάχιστο χρόνο έχει τα αποτελέσματα της αναζήτησής του σε μορφή που επιθυμεί. Κείμενο, παρτιτούρες, ηχογραφήσεις, φωτογραφίες, χάρτες και βίντεο είναι άμεσα προσπελάσιμα για παραπέρα χρήση ή και επεξεργασία. Εξαιτίας του μεγάλου όγκου των πληροφοριών,

η βάση γνώσης βρίσκεται σε μορφή οπτικών δίσκων (CD-ROMs). Η προσπέλασή τους γίνεται μέσω οδηγού πολλαπλών δίσκων.

Υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης στο σύστημα από οποιοδήποτε μέρος του κόσμου μέσω του διαδικτύου internet.

Το σχήμα 1 παρουσιάζει διαγραμματικά τη δομή της εφαρμογής. Ο χρήστης, επιστήμονας ερευνητής ή ενδιαφερόμενος, «αλληλεπιδρά» με το σύστημα μέσω του «multimedia interface». Τα υπόλοιπα τμήματα της εφαρμογής επικοινωνούν μ' αυτό και παρέχουν στο χρήστη τις πληροφορίες με τους περιορισμούς που θέτει και τη μορφή που επιθυμεί.

ABSTRACT

EPIROTIC MUSICAL TRADITION: Materializing a research project

by

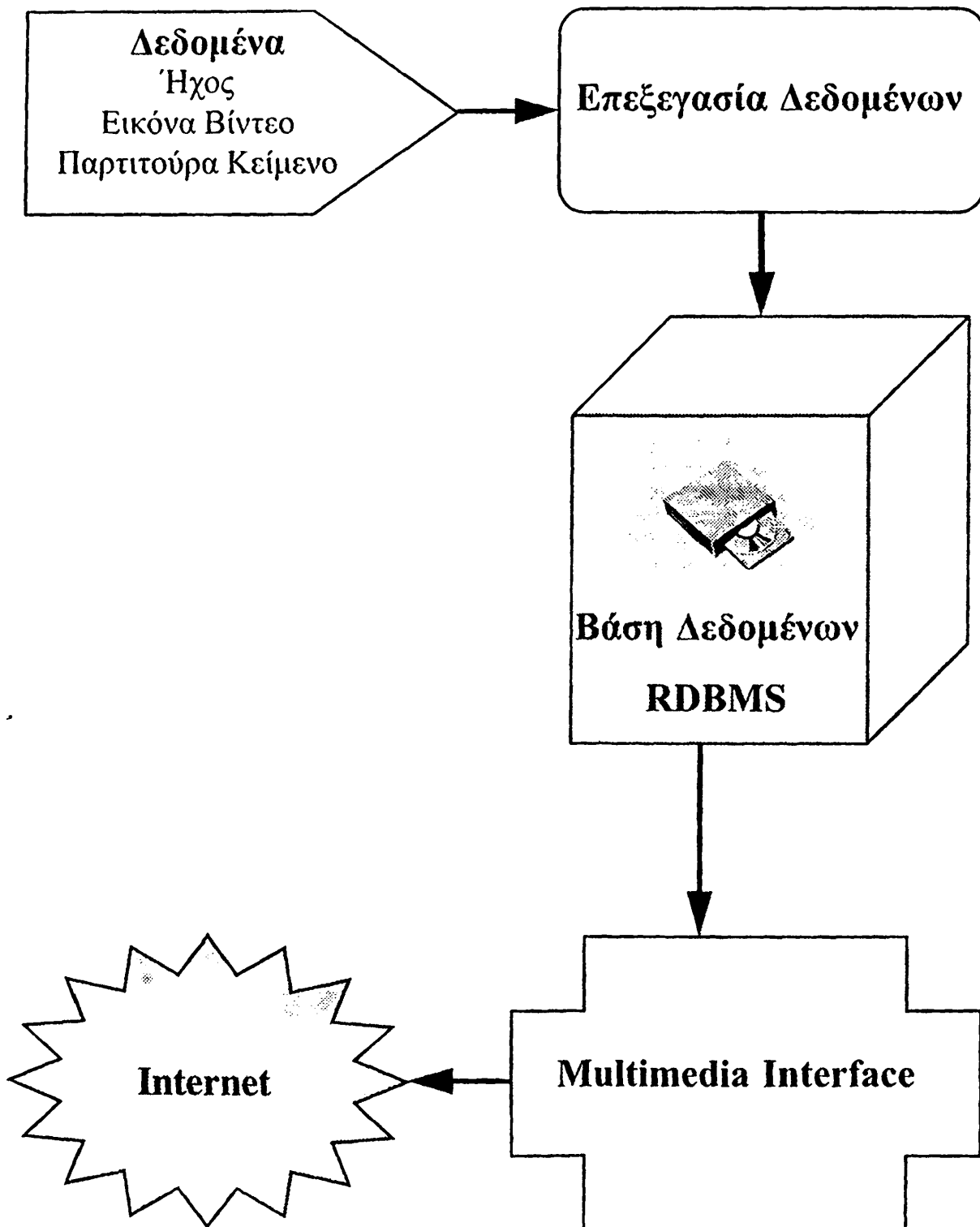
Vassilis Nitsiakos

Giorgos Kokkonis

Tasos Mikropoulos

This article consists of some preliminary thoughts on an interdisciplinary research project aiming at collecting, studying and presenting, by means of the new information technology, folk songs and music of Epirus. Treating the folk song not as a text but as a performative event means that the new technology, especially the multimedia, becomes an extremely useful tool for organizing and presenting the data.

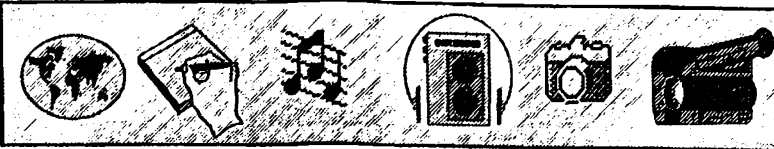

Σχήμα 1. Διάγραμμα της εφαρμογής

Το σχήμα 2 παρουσιάζει μια από τις πιθανές οθόνες για αναζήτηση πληροφοριών και την επιλογή του ή των συστημάτων συμβόλων που επιθυμεί ο χρήστης.

Αναζήτηση

- Στοιχεία καταγραφής
- Τίτλος τραγουδιού
- Εναρκτικός στίχος
- Πότε τραγουδιέται/όταν Πού Από ποιόν/ούς
- Προς ποιόν/ούς Με ποιόν τρόπο Σήμερα
- Κατάταξη

<ul style="list-style-type: none"> α. Με βάση τη λειτουργία γ. Με βάση την εκτέλεση ε. Με βάση το φορέα 	<ul style="list-style-type: none"> β. Με βάση το περιεχόμενο δ. Με βάση τη μουσική εκτέλεση
--	---
- Καταγραφή

<ul style="list-style-type: none"> α. Με βάση τη μελωδική φράση γ. Μουσική καταγραφή σκοπού 	<ul style="list-style-type: none"> β. Με βάση το ποιητικό κείμενο
---	--
- Σχόλια ερευνητή
- Συνοδευτικό υλικό (ηχος, βιντεο, εικόνα)
- Παραλλαγές

Βοήθεια

Σχήμα 2. Μια οθόνη της εφαρμογής

